

**İşkenceye ve Diğer Zalimane,
Gayriinsani veya Küçültücü Muamele
veya Cezaya Karşı
Birleşmiş Milletler Sözleşmesine
Ek İhtiyari Protokol**

Genel

7 Nisan 2020

Orijinal: İngilizce

**İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele
veya Cezanın Önlenmesi Alt-Komitesi**

**Alt Komitenin koronavirüs hastalığı (COVID-19) pandemisine ilişkin taraf
devletlere ve ulusal önleme mekanizmalarına tavsiyeleri****

I. Giriş

1. Birkaç kısa hafta içerisinde, koronavirüs hastalığının (COVID-19), halk sağlığı acil durum önlemleri aracılığıyla yetkililerin pandemiyle daha iyi mücadele etmesini sağlamaya yönelik kişisel hareket ve özgürlükler üzerinde birçok ciddi kısıtlamalarla, günlük yaşam üzerinde derin bir etkisi oldu.
2. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişiler, üzerlerine konulan kısıtlamaların doğası ve ihtiyati tedbir alma kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle özellikle savunmasız bir grubu teşkil etmektedir. Birçoğu aşırı kalabalık olan ve sağlığa uygun olmayan hapishanelerde ve diğer alıkonulma yerlerinde de giderek artan akut sorunlar bulunmaktadır.
3. Birçok ülkede, özgürlükten mahrum bırakma yerlerinde salgınla mücadele için alınan önlemler, alıkonulma tesislerinin hem içinde hem de dışında sıkıntılara ve yaşam kaybına yol açmıştır. Bu çerçevede, pandemi ile mücadele ederken, Devlet makamlarının özgürlüğünden mahrum bırakılanların ve ailelerinin tüm haklarının yanı sıra sağlık personeli de dâhil olmak üzere, alıkonulma yerlerinde çalışan tüm personelin de haklarını tam olarak dikkate almaları gerekmektedir.
4. Alıkonulanlar ve alıkonulma yeri personeline yönelik riski ele almaya yardımcı olmak üzere alınan önlemler, bu tavsiyede ortaya konan yaklaşımları ve özellikle ‘zarar vermeme’ ve ‘eşit sağlık hizmeti’ ilkelerini yansıtmalıdır. Alınan önlemler ve bunların nedenlerine ilişkin tüm alıkonulanlara, onların ailelerine ve medyaya karşı iletişimin şeffaf olması da önemlidir.
5. İşkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza yasağı, ulusun varlığını tehdit eden olağanüstü hal ve istisnai koşullarda bile ihlal

* Alt Komite tarafından Ek Protokolün 11(b) maddesi uyarınca 25 Mart 2020 tarihinde kabul edilmiştir.

** Söz konusu metnin gayriresmi çevirisi İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanı Nesrin Öztürk tarafından yapılmıştır. Çeviriden kaynaklanan uyumsuzluk olması durumunda İngilizce belge dikkate alınmalıdır.

edilememektedir.¹ Alt Komite, resmi karantina yerlerinin OPCAT yetkisine girdiğini teyit eden bir rehber yayınlamıştır (CAT/OP/9). Kaçınılmaz olarak, benzer amaçlarla kişilerin ayrılmalarının engellendiği diğer tüm yerlerin, Ek Protokolün görev alanına ve Ek Protokol çerçevesinde kurulan hem Alt Komite hem de ulusal önleme mekanizmalarının izleme alanına girdiği anlaşılmaktadır.

6. Çok sayıda ulusal önleme mekanizması bu duruma verilecek reaksiyona ilişkin Alt Komiteden daha fazla tavsiye talep etmiştir. Tabiidir ki, özerk organlar olarak, ulusal önleme mekanizmaları kendi yetki alanları çerçevesinde pandeminin getirdiği zorluklara en iyi nasıl cevap verileceğini belirleme konusunda özgürdür. Alt Komite, vermesi istenebilecek herhangi bir rehberlik talebine cevap vermek üzere hazır bulunmaktadır. Alt Komite, çeşitli evrensel ve bölgesel organizasyonlar tarafından Taraf Devletlerin ve ulusal önleme mekanizmalarının değerlendirmesine sunulan çok sayıda değerli bildiri olduğunun farkındadır.² Bu tavsiyenin amacı, Ek Protokol çerçevesinde alıkonulma yerlerinden sorumlu ve buralara önleyici ziyaretlerde bulunan herkes için genel bir rehberlik sunmaktır.
7. Alt Komite, önleyici ziyaretin gerçekleştirilmesinin halk sağlığı yararına alınan gerekli önlemlerden hemen hemen kesin bir şekilde etkileneceğini vurgulasa da, bu önleyici ziyaretlerin durdurulması gerektiği anlamına gelmemektedir. Aksine, alınan bu tür halk sağlığı tedbirlerinin sonucu olarak alıkonulma yerlerindeki kişilerin potansiyel kötü muamele riskine açık olmalarını artırabilir. Alt Komite, ulusal önleme mekanizmalarının, ziyaretlerinin gerçekleştirilme biçiminde gerekli kısıtlamalara uyarak önleyici nitelikte ziyaretler yapmaya devam etmesi gerektiği kanaatinde. Pandemi sürecinde, ulusal önleme mekanizmalarının, alıkoyma sistemi ve bundan sorumlu olanların şu an karşı karşıya oldukları mutlak gerçek baskıların bir sonucu olarak alıkonulan kişilerin insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye uğrama olasılıklarını azaltmak için etkili önlemler alınmasını sağlaması özellikle önemlidir.

II. Gözaltı merkezleri, göçmenlerin alıkonulma yerleri, kapalı mülteci kampları, psikiyatri merkezleri ve diğer tıbbi ortamlar dâhil olmak üzere tüm alıkonulma yerlerine ilişkin yetkililer tarafından alınması gereken önlemler

8. Gözaltında tuttuğu kişilere yönelik sağlık hizmetlerinden Devletin sorumlu olması ve Devletin gözaltı ve sağlık bakım personeline özen gösterme görevi belittir. Nelson Mandela Kuralları Kural 24'te belirtildiği üzere mahpuslar, topluma sağlanan mevcut sağlık standartlarından aynı şekilde yararlanır ve hukuki statülerine dayalı ayrımcılık olmaksızın gerekli sağlık hizmetlerine ücretsiz erişime sahip olurlar.

---

¹ Bkz. İşkenceye Karşı Sözleşme m.2(2) ve Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme m. 4 ve 7.

² Bkz., örneğin, Dünya Sağlık Örgütü, "Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention: interim guidance", 15 March 2020; and Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, "Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic", CPT/Inf(2020)13, 20 March 2020. Erişim <https://rm.coe.int/16809cfa4b>.

9. Gözaltı ve diğer alıkonulma yerlerinde olanlar arasında yüksek bulaşma riski göz önüne alındığında; SPT tüm Devletleri şunları yapmaya çağırılmaktadır:

- a) Alıkonulan kişiler içinde en fazla risk altında olan kişileri belirlemek ve tüm hassas grupları göz önünde bulundurarak acil değerlendirmeler yapmak;
- b) Tokyo Kurallarında belirtildiği şekilde hapis dışı önlemleri tam olarak dikkate alarak, yapılması kendileri için güvenli olan alıkonulanlar için erken, şartlı veya geçici salıverilme uygulanarak hapishanelerde ve mümkün olan diğer alıkonulma yerlerindeki popülasyonu azaltmak;
- c) Doluluk oranının resmi kapasiteyi aştığı alıkonulma yerlerine ve bir bütün olarak genel nüfusa verilen standart rehberliğe uygun olarak sosyal mesafeye izin vermeyen kişi başı metrekareye dayalı kapasitenin olduğu yerlere özel önem vermek;
- d) Halk sağlığı tehlikesini yenme ışığında katı bir şekilde gerekli olup olmadığını belirlemek ve en ciddi davalar hariç herkes için kefaletle tahliye edilme kullanımını yaygınlaştırmak için tutuklu yargılama davalarının tümünü gözden geçirmek;
- e) Popülasyonlarını mümkün olan en düşük seviyeye indirme düşüncesiyle göçmenlerin tutulduğu alıkonulma merkezleri ve kapalı mülteci kamplarının kullanımlarını gözden geçirmek;
- f) Virüse karşı özellikle hassas olanlar veya enfekte olanlar için uygun önlemlerin devreye sokulmasını sağlamak için alıkonulma yerinden salıverilenleri taramaya tabi kılmak;
- g) Mevcut rejimler üzerindeki herhangi bir kısıtlamanın asgari, olağanüstü sağlık durumunun doğasıyla orantılı ve hukuka uygun olmasını sağlamak;
- h) Mevcut şikâyet mekanizmalarının işlevsel ve efektif kalmasını sağlamak;
- i) Mevcut pandemi ile mücadele etmek için gerekli olan önlemleri de dikkate alırken, günlük açık hava egzersizi için minimum gereklilikleri sağlamak;
- j) Tıpkı bir bütün olarak nüfus tarafından takip edilmiş şekliyle bütün alıkonulanların aynı seviyede kişisel hijyenlerine olanak vermek için alıkonulma yerlerinde kalan herkese yeterli imkân ve malzeme (ücretsiz olarak) temin edilmesini sağlamak;
- k) Sağlıkla ilişkili sebeplerle ziyaret usullerinin kısıtlandığı yerlerde, telefon, internet/e-mail, video görüşmesi ve diğer uygun elektronik araçlar gibi araçlarla alıkonulanların aileleriyle ve dış dünya ile iletişim kurabilmesi için yeterli alternatif telafi edici yöntemleri sağlamak. Bu tür temaslar hem kolaylaştırılmalı ve hem teşvik edilmeli, sık ve ücretsiz olmalıdır;
- l) Yerel uygulamalara uygun olarak ve gerekli koruyucu önlemlere saygılı şekilde, alıkonulanlar için aile üyelerinin veya yakınlarının yiyecek ve diğer malzemeleri sağlamaya devam edebilmelerini sağlamak;

- m) Alıkonulma yerleri içerisinde haklarına tam olarak saygı gösterirken, özgürlüğünden mahrum bırakılan popülasyon içinde kalan en yüksek riskteki kişileri bu yüksek riski yansıtacak şekilde yerleştirmek;
- n) Tıbbi izolasyon kullanımının hücreye koyma disiplin cezası şekline dönüşmesini engellemek; tıbbi izolasyon bağımsız tıbbi bir değerlendirmeye dayalı, orantılı, belirli bir süreyle sınırlı ve prosedürel güvencelere tabi olmalıdır;
- o) İhtiyacı olan alıkonulanlara, mümkün olduğu durumda alıkonulma yeri dışında bulunanlara, tıbbi bakım sağlamak;
- p) Erişim kısıtlamalarına bağlı olmaksızın kötü muameleye karşı temel güvencelerin (bağımsız tıbbi tavsiyeye, adli yardıma erişim hakkı ve alıkonulmanın üçüncü şahıslara bildirilmesini sağlamak dâhil) erişilebilir ve çalışılabilir kalmasını sağlamak;
- q) Tüm alıkonulanların ve personelin alınan tüm önlemler, bunların süreleri ve sebeplerine ilişkin güvenilir, doğru ve güncel bilgi almasını sağlamak;
- r) Alıkonulma ve tıbbi personelin sağlığını korumak için uygun önlemlerin alınmasını ve bu personellerin görevlerini yerine getirirken gereğince donatılmalarını ve desteklenmelerini sağlamak;
- s) Bu tedbirlerden etkilenen tüm alıkonulanlara ve personele uygun psikolojik destek sağlamak; ve
- t) Mevcut ise, tüm yukarıdaki hususların psikiyatri hastanelerine istem dışı kabul edilen hastalar için dikkate alınmasını sağlamak.

III. Resmi karantina alanları hususunda yetkililerce alınması gereken önlemler

10. SPT daha önceki tavsiye kararında karantinada tutulanların durumu hakkında yorum yapmıştır.³ Buna, şunu da ekleyecektir:

- a) Karantinada geçici olarak tutulanlar, hukuka uygun olarak ve karantina amacıyla bilimsel kanıtlara dayalı şekilde zorunlu olarak haklarında getirilen sınırlamalar haricinde, her zaman özgür aktörler olarak muamele görmelidir;
- b) Bu kişiler 'özgürlüğünden mahrum bırakılan kişiler' gibi görülmemeli veya muamele görmemelidir;
- c) Karantina alanları iç hareket özgürlüğüne ve bir dizi amaçlı faaliyete izin verecek yeterli büyüklükte ve yeterli olanaklara sahip olmalıdır;
- d) Ailelerle ve arkadaşlarla uygun araçlarla iletişim teşvik edilmeli ve kolaylaştırılmalıdır;

---

³ Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to the National Preventive Mechanism of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland regarding compulsory quarantine for Coronavirus, adopted at its 40th session (10 to 14 February 2020), bkz. https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/OPCAT/NPM/2020.03.03-Advice_UK_NPM.pdf

- e) Karantina alanları bir alıkonulma yeri şekli olduğundan bu şekilde tutulanların tümü, statüleri ve durumları ile uyumlu şekilde, karantina altına alınma nedenleri hakkında bilgilendirilme, bağımsız tıbbi tavsiyeye, adli yardıma erişim hakkı ve karantinada olduklarına dair üçüncü şahıslara bilgi verilmesinin sağlanması dâhil kötü muameleye karşı temel güvencelerden yararlanabilmelidir;
- f) Karantinada kalmış veya halen karantinada olanların, topluma geri döndükleri süreç de dâhil olmak üzere herhangi bir ötekileştirme veya ayrımcılığa maruz kalmalarını önlemek için tüm uygun önlemlerin alınması; ve
- g) Karantina döneminde ve sonrasında ihtiyaç duyanlar için uygun psikolojik destek sağlanmalıdır.

IV. UÖM'ler tarafından alınması gereken önlemler

11. UÖM'ler her ne kadar koronavirüs pandemisi sürecinde ziyaret etme görevlerini yerine getirmelilerse de bunu yaparken sosyal temas getirilen meşru sınırlamaları da dikkate almak zorundadırlar. OPCAT m. 14(2) uyarınca geçici kısıtlamalara izin verilse bile UÖM'lerin karantina alanları dâhil resmi alıkonulma yerlerine erişimi tamamen reddedilemez.

12. OPCAT'ın amacı, madde 1'de belirtildiği üzere, 'düzenli ziyaret sistemi kurmak' ve amacı, Ön sözde belirtildiği üzere, 'işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya karşı özgürlüğünden mahrum bırakılanları korunması'dır, bu uluslararası hukukta sınırlanamaz bir yükümlülüktür. Mevcut bağlamda, bu, sosyal temas ihtiyacını en aza indiren ama yine de önleyici yükümlülük için etkili bir fırsat sunan alıkonulma yerleriyle ilişkili olarak önleyici görevlerini yerine getirme yöntemlerini geliştirmeyi UÖM'lerin görevi olarak tavsiye etmektedir.

13. Bu önlemler şunları içerebilir:

- a) Yukarıdaki II ve III numaralı bölümlerde belirtilen önlemlerin uygulanması ve işletilmesine ilişkin ilgili ulusal makamlarla görüşmek;
- b) Alıkonulma yerleri ile ilgili bireysel ve toplu verilerin toplanmasını ve incelenmesini artırmak;
- c) Alıkonulma yerlerinde bulunanlarla elektronik iletişimin kullanılması;
- d) Alıkonulma yerlerinde UÖM 'yardım hattı', güvenli e-posta ve posta imkânlarının kurulması;
- e) Yeni / geçici alıkonulma yerlerinin kurulmasının izlenmesi;
- f) Alıkoyma yerlerinde UÖM'nin çalışmalarına ilişkin bilgilerin dağıtımının artırılması ve hızlı ve özel iletişime izin veren kanalların bulunmasının sağlanması;
- g) Alıkonulma yerlerindeki durum hakkında ek bilgi verebilecek üçüncü taraflarla (örneğin aileler ve avukatlar) temas geçmek; ve

h) Özgürlüğünden mahrum bırakılanlarla çalışan STK'lar ve yardım kuruluşları ile işbirliğinin artırılması.

V. Sonuç

14. Mevcut pandeminin ne kadar süreceğini veya tam etkilerinin ne olacağını kesin olarak tahmin etmek mümkün değildir. Açık olan şu ki, pandeminin toplumun tüm üyeleri üzerinde hâlihazırda derin bir etkisi olmuştur ve bunu uzun bir süre için yapmaya devam edecektir. SPT ve UÖM'ler, çalışmalarını yaparken “zarar vermeme (do not harm)” ilkesinin bilincinde olmalıdır. Bu, UÖM'lerin çalışma yöntemlerini, halkı, alıkonulma yeri personelini, alıkonulanları ve kendilerini korumak için salgının neden olduğu duruma uygun hale getirmeleri gerektiği anlamına gelebilir. Öncelikli kıstas, alıkoyma önlemlerine tabi olanlara kötü muamelenin önlenmesini sağlamadaki etkililik olmalıdır. Önleme parametreleri, devletlerin alması gereken olağandışı tedbirlerle genişletilmiştir. OPCAT görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları alışılmıştın dışındaki zorluklara iyi planlanmış ve yaratıcı yollarla cevap vermek SPT ve UÖM'lerin sorumluluğundadır.